

Lucyna Szczebiot-Knoblach
Katedra Polityki Gospodarczej i Regionalnej
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
ul. Oczapowskiego 4/200 B, 10-719 Olsztyn
lusia@uwm.edu.pl

BEZROBOCIE Kobiet Z OBSZARÓW WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Abstrakt

Stopa bezrobocia wśród kobiet z woj. warmińsko-mazurskiego wynosiła 25%. Szczególnie trudna sytuacja na rynku pracy wystąpiła u kobiet które mieszkały na wsi. Posiadały one niski poziom wykształcenia i bardzo krótki staż pracy. Większość kobiet nie przekroczyła 35 roku życia i pozostawała bez pracy dłużej niż 24 miesiące. Celem niniejszej pracy było przedstawienie bezrobotnych kobiet zamieszkujących obszary wiejskie województwa warmińsko-mazurskiego zgłaszających się do powiatowych urzędów pracy w celu potwierdzenia swojej gotowości do podjęcia pracy. Badania ankietowe przeprowadzono w pierwszej połowie 2006 roku.

Słowa kluczowe: kobiety, bezrobocie, obszary wiejskie, województwo warmińsko-mazurskie

Wprowadzenie

Liczba osób będących w wieku produkcyjnym w woj. warmińsko-mazurskim w 2005 roku kształtowała się na poziomie ok. 896 tys., z czego 45% stanowiły kobiety. Współczynnik aktywności zawodowej kobiet wynosił 47,4%, podczas gdy mężczyzn przekroczył 60%. Wskaźnik zatrudnienia dla osób powyżej 15 roku życia w woj. warmińsko-mazurskim oscylował w granicach 41% i był także niższy wśród kobiet. W grupie ponad 150 tys. zarejestrowanych bezrobotnych kobiety stanowiły ok. 53%. Stopa bezrobocia na charakteryzowanym terenie przekroczyła 27%, a wśród kobiet - 25% (wśród mężczyzn była niższa o ok. 5 punktów procentowych).

Wprowadzenie nowego systemu gospodarczego w Polsce na początku lat 90. spowodowało wyraźne pogorszenie sytuacji na rynku pracy. Szczególnie boleśnie odczuły to kobiety, także te, które wcześniej nie pracowały. Okazało się bowiem, że jeśli nawet rodzina posiada zarobkowe źródło dochodów, to środki są tak niskie, że kobiety muszą podjąć pracę. Niestety, województwo warmińsko-mazurskie (tzw. Polska B) nie posiada dobrze rozwiniętej gospodarki. Brakuje przemysłu, sektor usług rozwija się bardzo powoli, a z rolnictwa (jako dominuje na tym terenie) nie może już utrzymać się tyle osób, co wcześniej (Szczebiot-Knoblach, 2006).

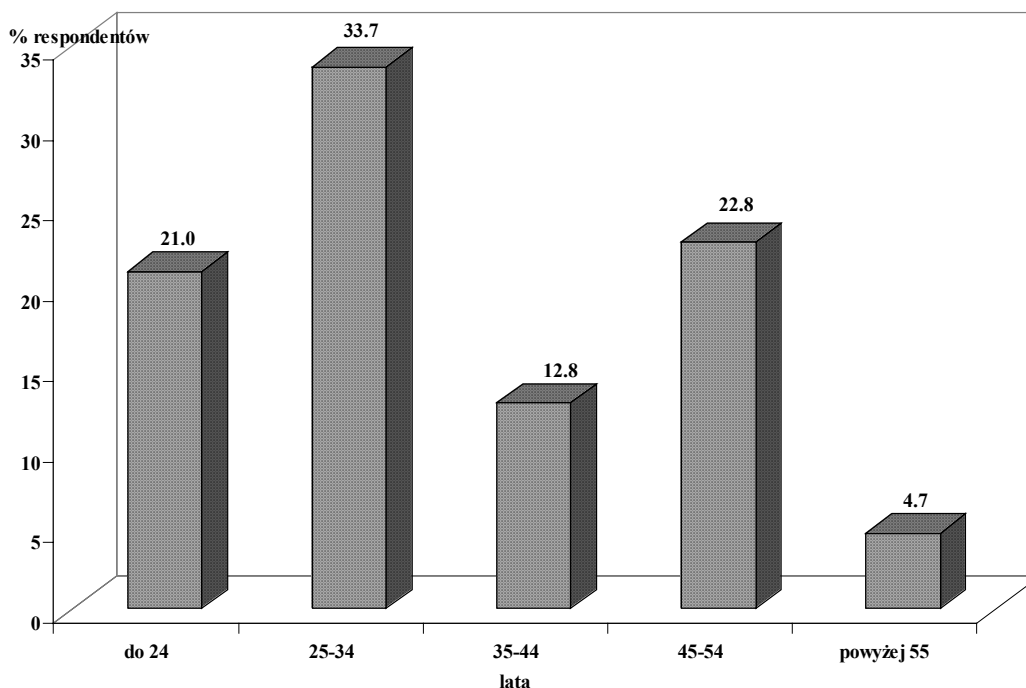
Celem niniejszej pracy było przedstawienie bezrobotnych kobiet zamieszkujących obszary wiejskie w powiatach typowo rolniczych województwa warmińsko-mazurskiego. W pracy wykorzystano badania ankietowe przeprowadzone wśród 10% bezrobotnych kobiet zamieszkujących obszary wiejskie zgłaszających się do powiatowych urzędów pracy w celu potwierdzenia swojej gotowości do podjęcia pracy. Badania przeprowadziła Katedra Polityki Gospodarczej i Regionalnej w pierwszej połowie 2006 r.

Wyniki badań

Wiejski rynek pracy, w porównaniu do miejskiego, w XXI w. ma swoją specyfikę, która dotyczy głównie wysokiego poziomu bezrobocia (szczególnie utajonego) i niższych kwalifikacji osób poszukujących pracy. Nie bez znaczenia są także trudności w przemieszczaniu się wolnej siły roboczej (wraz z rodzinami) w poszukiwaniu pracy, ze względu na kłopoty mieszkaniowe. Same kobiety wiejskie mają jednak problem przede wszystkim z dostosowaniem się do potrzeb rynku pracy. Istniejąca ścisła więź gospodarstwa domowego z produkcją rolniczą, a także mniejszą możliwość kształcenia czy doksztalcenia się nie ułatwia kobietom podjęcia pracy. Dodatkowo posiadanie dzieci utrudnia podjęcie pracy na pełny etat, co w dużym stopniu wpływa na skalę utajonego bezrobocia w gospodarstwach domowych rolników (Aktywizacja..., 1998).

Czynnikiem wyróżniającym bezrobotne kobiety z terenów wiejskich w województwie warmińsko-mazurskim był wiek. Najwięcej respondentek było między 25 a 34 rokiem życia (rysunek 1). Tak młody wiek osób nieaktywnych zawodowo powodował, że poza dużymi stratami materialnymi dla ich gospodarstw domowych (pomijając koszty jakie z taką sytuacją ponosi państwo), występowały straty moralne - ogromne obciążenie psychiczne, konflikty w domu, a w końcu także uwstecznianie się i zanikanie kwalifikacji zawodowych (Szczebiot-Knoblach, 2006). Część z nich dysponowała małym doświadczeniem zawodowym, ale jednocześnie przez wyrażenie chęci do podjęcia zatrudnienia, próbowała zrealizować swoje ambicje i aspiracje, ale przede wszystkim zaspokoić potrzeby materialne. Fakt pozostawania bez pracy w młodym wieku często utrudniał start życiowy, a w dalszej perspektywie mógł trwale zaciążyć nie tylko na ich przyszłych doświadczeniach zawodowych, ale i rodzinnych.

Rysunek 1. Struktura wieku bezrobotnych kobiet z obszarów wiejskich w woj. warmińsko-mazurskim

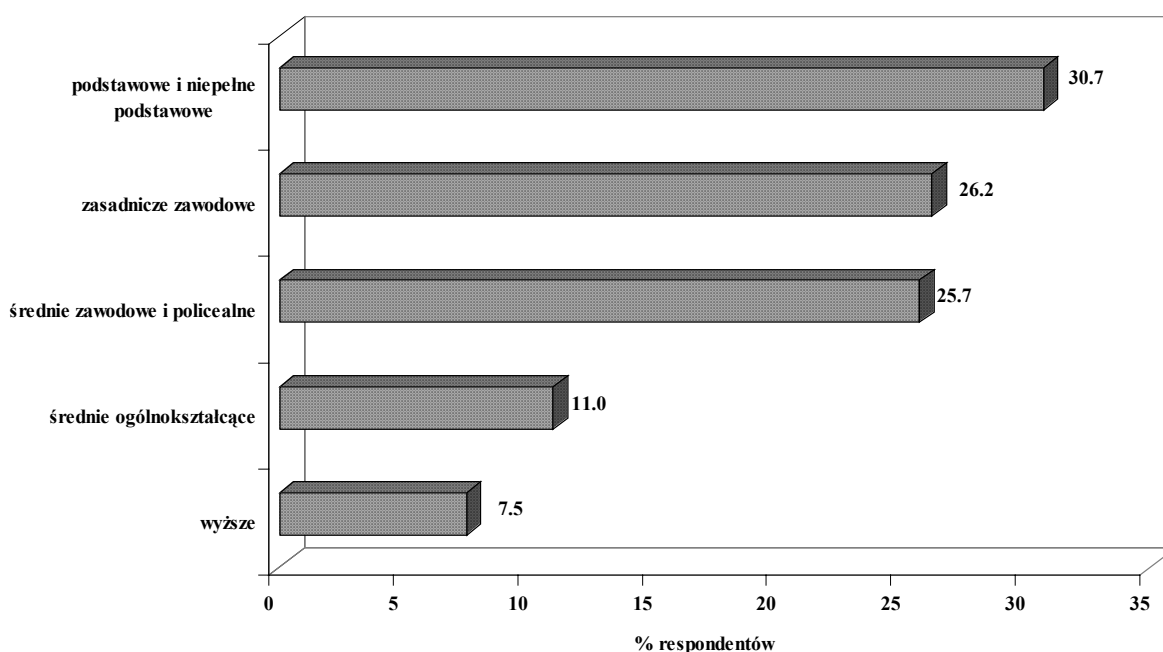

Źródło: opracowanie własne.

Poza wiekiem, o sytuacji i szansach bezrobotnych kobiet na rynku pracy decydowało

wykształcenie (rysunek 2). Wpływało ono na zdolność osób pozostających bez pracy do skutecznego reagowania na zmieniający się rynek pracy. Poziom wykształcenia bezrobotnych kobiet z analizowanego regionu, nie był korzystny dla ich przyszłości zawodowej. Tylko 7,5% kobiet legitymowało się wykształceniem wyższym. Dotyczyło to kobiet, które nie przekroczyły 34 roku życia. Najliczniejszą grupę reprezentowały panie po szkole podstawowej. Taka sytuacja z góry stawiała je na przegranej pozycji – brak odpowiedniego przygotowania zawodowego, nie pozwala wykonywać większości prac. Niestety częściową winę za to zjawisko w woj. warmińsko-mazurskim (regionie typowo rolniczym), przypisuje się m.in. mentalności ludzi, gdzie większy nacisk kładziono, np. na edukację dzieci płci męskiej. W takich środowiskach głównie uwidacznia się, jaką rolę w rodzinie wyznacza się kobiecie – rolę matki i gospodyni domowej, u której inwestowanie w edukację bywa często zbędnym wydatkiem (Szczebiot-Knoblach, 2006).

Rysunek 2. Struktura wykształcenia bezrobotnych kobiet z obszarów wiejskich w woj. warmińsko-mazurskim

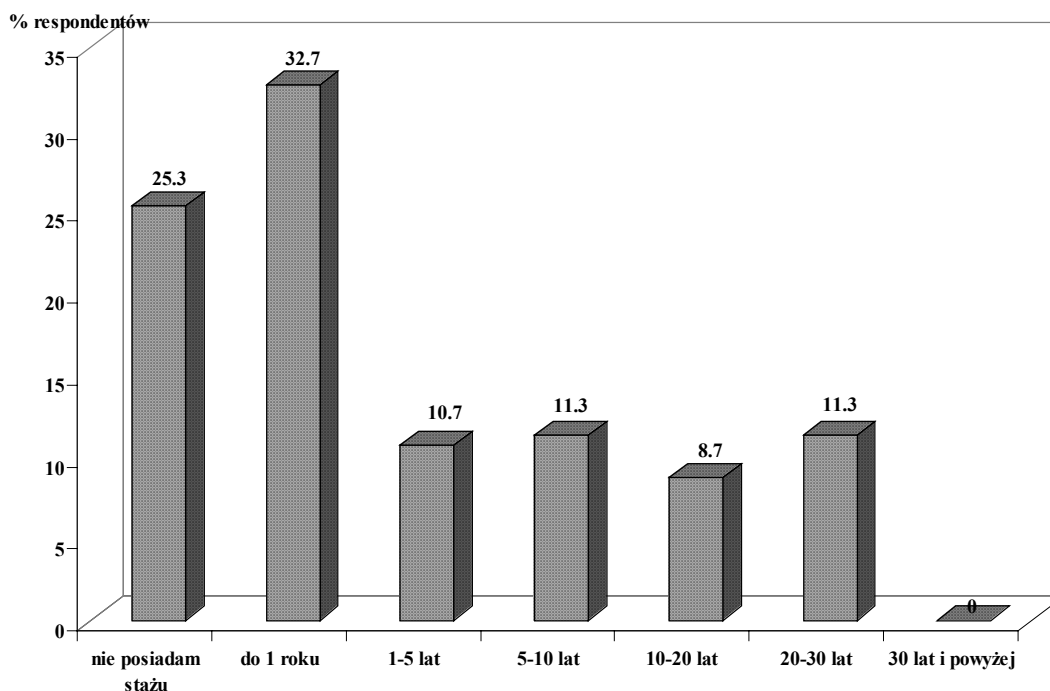

Źródło: opracowanie własne.

Warto podkreślić, że wśród bezrobotnych dominowały kobiety ze stażem pracy do 1 roku. Natomiast żadna z badanych pań nie posiadała stażu powyżej 30 lat (rysunek 3).

W czasie utrzymującego się wysokiego bezrobocia, absolwenci szkół wchodzący na rynek pracy mają kłopoty ze znalezieniem możliwości odbycia stażu, który nie tylko pozwoliłaby im utrwalić zdobytą wcześniej wiedzę i umiejętności, ale wg Sipurzyńskiej-Rudnickiej (1999) również „wpoił pewną kulturę i dyscyplinę pracy”. Bez nabycia tych umiejętności trudniej uzyskać zatrudnienie w latach późniejszych, a sam fakt, że się nigdy nie pracowało, może być dla pracodawcy sygnałem o niskich kwalifikacjach. Istotne jest również, że długość tego okresu może stanowić negatywne kryterium wyboru przy rekrutacji pracowników. Zupełny brak doświadczenia zawodowego może więc odegrać kluczową rolę w generowaniu bezrobocia długookresowego, utrzymywać status bezrobotnego, a z czasem istotnie zmniejszyć szanse na jakąkolwiek pracę (Szczebiot-Knoblach, 2006).

Rysunek 3. Staż pracy bezrobotnych kobiet z obszarów wiejskich w woj. warmińsko-mazurskim

Źródło: opracowanie własne.

Analizując strukturę bezrobotnych wzięto pod uwagę również okres pozostawania bez pracy. Wydłużający się czas poszukiwania zatrudnienia zmniejszał szanse na sukces. Osoby, które przez dłużej niż 12 miesięcy nie mogły znaleźć pracy, uznaje się za bezrobotne długo-trwale. Jest to sytuacja szczególnie niekorzystna z powodu utraty dotychczasowych kwalifikacji zawodowych, a także coraz mniejszej aktywności w jej poszukiwaniu.

Wśród badanych przeważały kobiety długo pozostające bez pracy (powyżej 24 miesięcy), które posiadały staż do 1 roku lub nigdy nie pracowały. Ta grupa była w szczególnie trudnej sytuacji, gdyż pracodawcy rzadko decydują się zatrudnić kobiety nie posiadające praktyki. Główną przyczyną tego zjawiska było powielanie wcześniej występującego modelu rodziny - kobieta zajmowała się prowadzeniem gospodarstwa domowego i wychowywaniem dzieci, a mężczyzna zarabianiem pieniędzy (Szczebiot-Knoblach, 2006). Długi okres bierności zawodowej spowodowany urlopem wychowawczym, macierzyńskim, bądź opieką nad niepełnosprawnym członkiem rodziny powoduje dezaktualizację kwalifikacji zawodowych i utrudniony powrót na rynek pracy. Również niemożność znalezienia pomocy w opiece nad dzieckiem bądź osobą zależną stanowi poważną przeszkodę w powrocie do pracy, czy chociażby udziału w podnoszącym kwalifikacje szkoleniu.

Z punktu widzenia polityki rynku pracy i metod ograniczania bezrobocia niezwykle istotna jest aktywność bezrobotnych w szukaniu zatrudnienia, a więc intensywność ich poszukiwań, mobilność zawodowa, gotowość do zmian, czy podnoszenie kwalifikacji. Ankietowane kobiety pozostające bez pracy poszukiwały jej w różny sposób. Większość z nich charakteryzowała się bierną postawą na rynku pracy - 43% oczekiwało tylko na oferty z PUP. Wśród aktywnych form poszukiwania pracy na pierwszym miejscu wskazywały na ogłoszenia w radiu, prasie czy TV. Niewiele kobiet (6%) przyznało, że osobiście odwiedza różne zakłady pracy. Faktem jest, że kobiety mieszkające na obszarach wiejskich muszą wykazać się ogromną determinacją, ponieważ w szukaniu nie wystarczy tylko zaangażować swój czas,

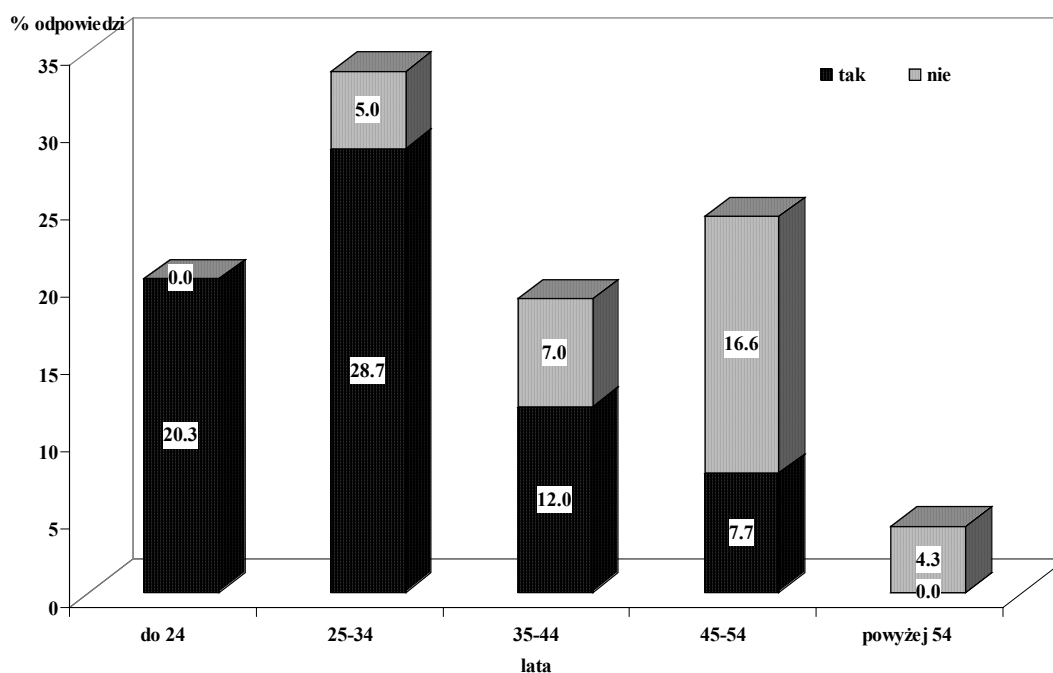
czy siły, ale i środki finansowe.

Ankietowane kobiety zagrożone najbardziej bezrobociem w wieku 25-34 i 45-54 lat, ograniczały się głównie do ogłoszeń i ofert w UP. Poza tym bezrobotne nie charakteryzowały się zbyt dużą aktywnością w poszukiwaniu pracy. Osoby starsze głównie pokładały zaufanie w urzędach pracy i im powierzały zadanie znalezienia zajęcia dlatego, iż nie wymagało to od nich większego zaangażowania i wysiłku.

Analiza sposobów poszukiwania pracy, a zwłaszcza częstości sprawdzania ofert w PUP wykazała, że im dłużej osoby pozostają bezrobotne tym mobilność i chęć do jej podjęcia pracy słabnie. Największe zaangażowanie i chęć znalezienia zatrudnienia można było zauważyć wśród respondentek pozostających bez pracy do 6 miesięcy, które jeszcze nie utraciły motywacji i chęci do dalszych poszukiwań.

Jednym z poważnych problemów związanych z zatrudnieniem bezrobotnych była rozbieżność między wymaganiami stawianymi przez pracodawców a wykształceniem i kwalifikacjami kobiet poszukujących pracy. Zapytano więc respondentki czy byłyby gotowe do podjęcia nauki w celu uzyskania zatrudnienia. Blisko 70% kobiet wyraziła natychmiastową chęć podjęcia takiej pracy. Jedynie co czwarta bezrobotna kobieta nie zdecydowałoby się na dalszą naukę (rysunek 4).

Rysunek 4. Gotowość bezrobotnych kobiet z obszarów wiejskich w woj. warmińsko-mazurskim do podjęcia nauki w zależności od wieku

Źródło: opracowanie własne.

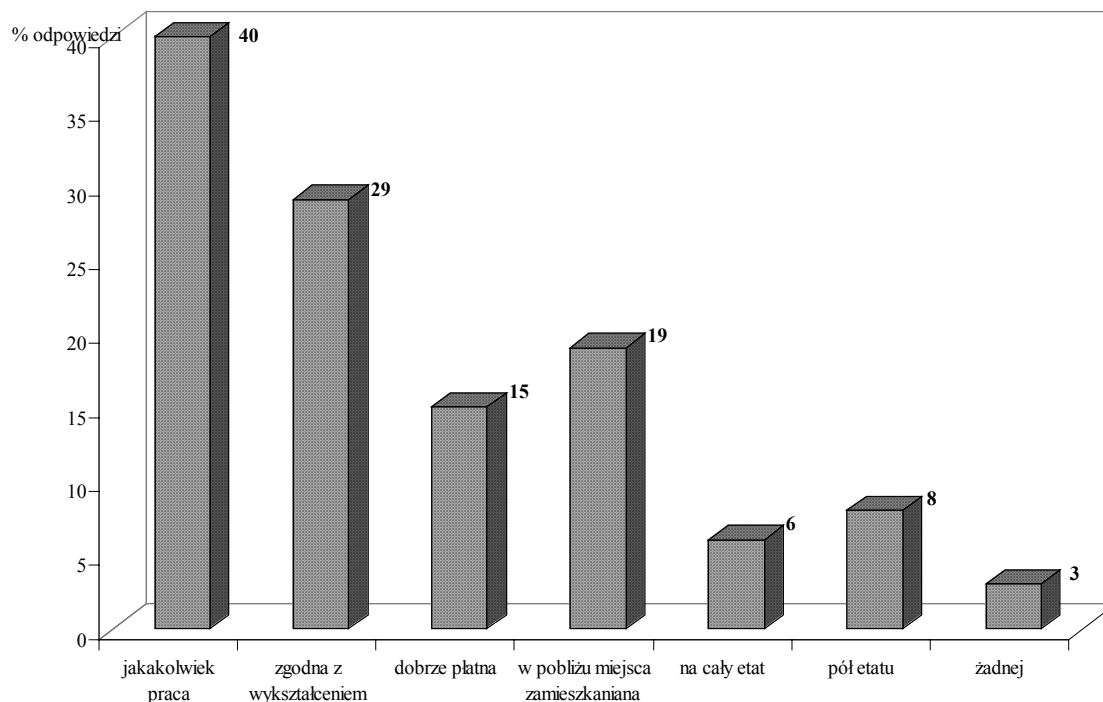
W grupie osób, które wykazały tę gotowość, dominowały respondentki w wieku do 34 lat. Chęć do dalszego szkolenia jak i potrzeba przekwalifikowania się malały wraz z wiekiem badanych.

Wraz ze spadkiem poziomu wykształcenia, gotowość do podjęcia dalszej nauki wzrastała. Wynikało to z chęci podniesienia swoich kwalifikacji i wykształcenia głównie przez te respondentki, które nie miały możliwości wcześniejszej edukacji. Najmniej chętne były badane z wyższym wykształceniem, ponieważ tylko 1% z nich podjęłoby dalszą naukę.

Poszukiwanie pracy jest podstawową formą aktywności bezrobotnych na rynku pracy.

Stosowanie wielu metod, wykorzystywanie pomocy różnych instytucji i nieformalnych kontaktów, a przede wszystkim własna aktywność powinny przynieść oczekiwane rezultaty. W badaniu podjęto próbę uzyskania odpowiedzi, jaką pracę podjęłyby bezrobotne kobiety w celu zmiany swojego położenia (rysunek 5).

Rysunek 5. Rodzaj pracy jaką podjęłyby bezrobotne kobiety z obszarów wiejskich w woj. warmińsko-mazurskim

Źródło: opracowania własne.

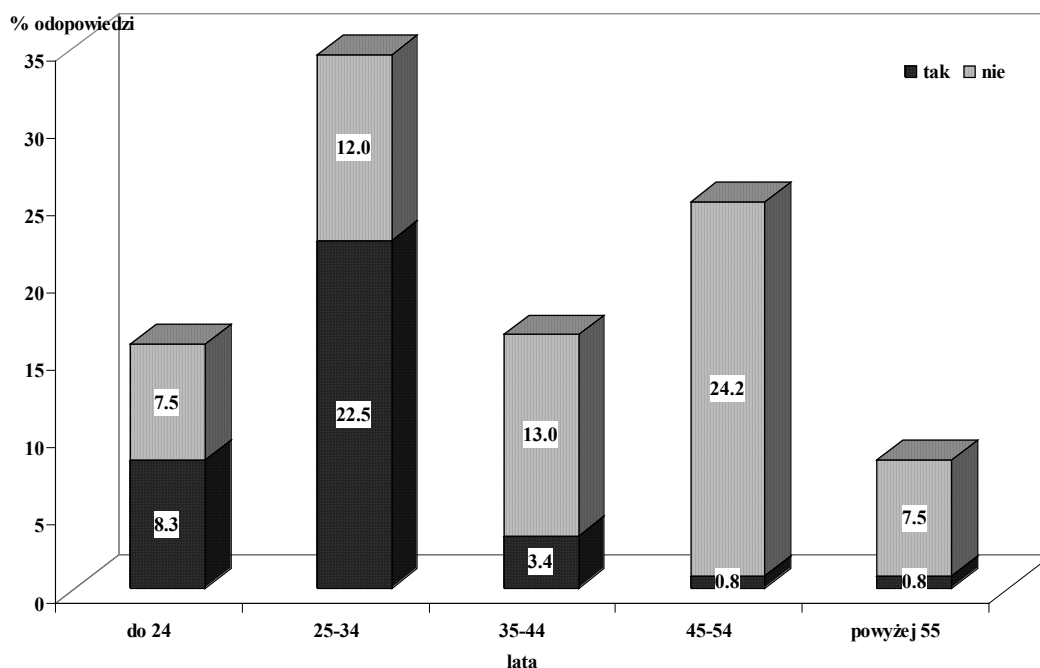
Ankietowane kobiety podejmowały różne działania w celu znalezienia zatrudnienia. Ich determinację podkreślał fakt, że najczęściej poszukiwały one po prostu jakiegokolwiek pracy (40%). Blisko co trzecia bezrobotna chętnie podjęłyby pracę zgodną z wykształceniem i posiadanymi kwalifikacjami. Wynikało to z tego, że osobom, które zdobyły już zawód, trudno było podjąć decyzję o przekwalifikowaniu nawet, jeśli inna specjalność jest poszukiwana na rynku pracy (w Polsce ludzie zazwyczaj pracowali w jednym zawodzie od początku kariery aż do emerytury). Blisko co piąta ankietowana kobieta zgodziłaby się podjąć pracę, jednak tylko w pobliżu swojego miejsca zamieszkania. Odległość jaką gotowe byłyby pokonywać nie mogłaby być większa niż 15 km. Natomiast, jeżeli pracodawca zwracałby koszty dojazdu, to 14% bezrobotnych kobiet wyraziła gotowość dalszego dojazdu.

Część spośród bezrobotnych kobiet podjęłyby pracę, która pomogłaby poprawić ich sytuację materialną. Najczęściej wskazywano na zatrudnienie, które spełniałoby ich oczekiwania finansowe (15%). Jednym z uwarunkowań, które dość istotnie oddziałuje na możliwości zawodowe kobiet, jest odpowiedni podział pracy w gospodarstwie domowym. Pomimo wysokiej i społecznie akceptowanej aktywności zawodowej kobiet, w Polsce, a szczególnie na wsi, dominuje tradycyjny model podziału obowiązków domowych (Kalinowska-Nawrotek, 2005). Z tego powodu 8% respondentek zgodziłoby się podjąć pracę na ½ etatu.

W aktywności w poszukiwaniu zatrudnienia dużą rolę odgrywała także gotowość do zmiany miejsca zamieszkania. W celu poznania rzeczywistej chęci do podjęcia pracy, bezrobotnym kobietom zadano pytanie dotyczące tej gotowości, jako warunku uzyskania zatrud-

nienia (rysunek 6).

Rysunek 6. Gotowość bezrobotnych kobiet z obszarów wiejskich w woj. warmińsko-mazurskim do zmiany miejsca zamieszkania w celu podjęcia pracy w zależności od wieku

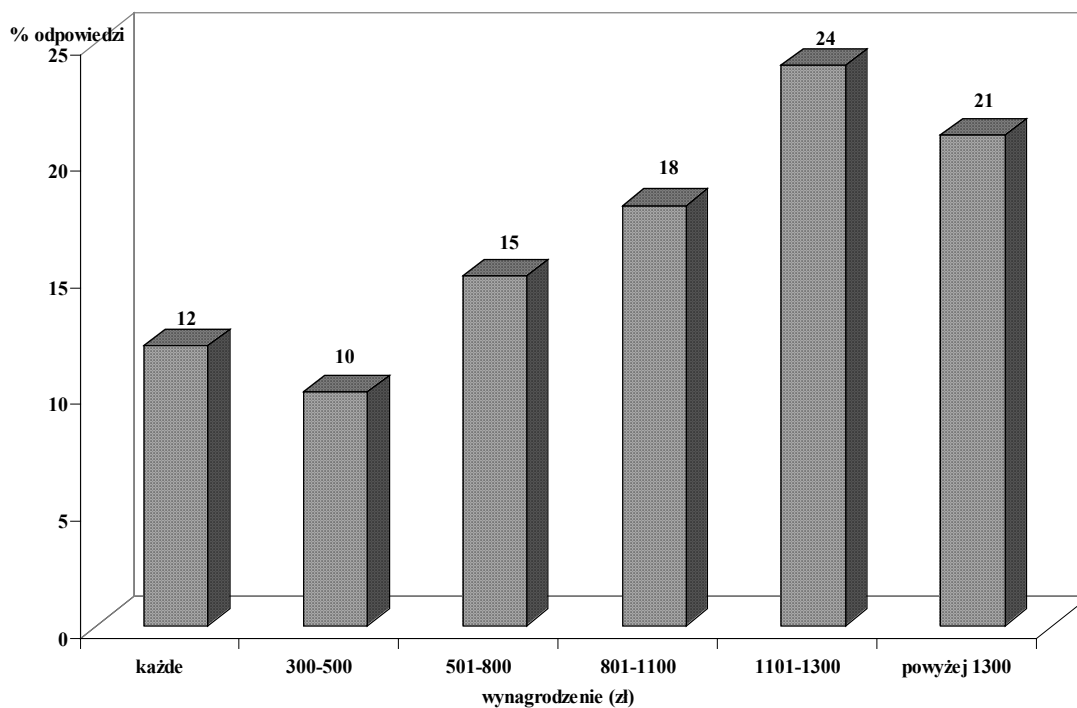
Źródło: opracowanie własne.

Ponad 60% ankietowanych bezrobotnych kobiet z obszarów wiejskich woj. warmińsko-mazurskiego nie zdecydowałoby się na zmianę miejsca zamieszkania, w celu podjęcia pracy. Takie wyjście z trudnej sytuacji jaką jest bezrobocie wyrażały głównie młode kobiety do 34 lat, które nie były obciążone obowiązkami rodzinnymi. Mogło to wynikać z przywiązania do dotychczasowego miejsca zamieszkania, jak również z trudnej sytuacji mieszkaniowej w naszym kraju.

Praca jest nierozdzielnie związana z życiem człowieka. Zaspokaja rozmaite potrzeby materialne i niematerialne, rozwija umysłowo i fizycznie oraz pozwala się realizować. Głównym czynnikiem motywującym do pracy jest jednak płaca, która stanowi główne źródło dochodów oraz motywuje do aktywnej działalności (rysunek 7).

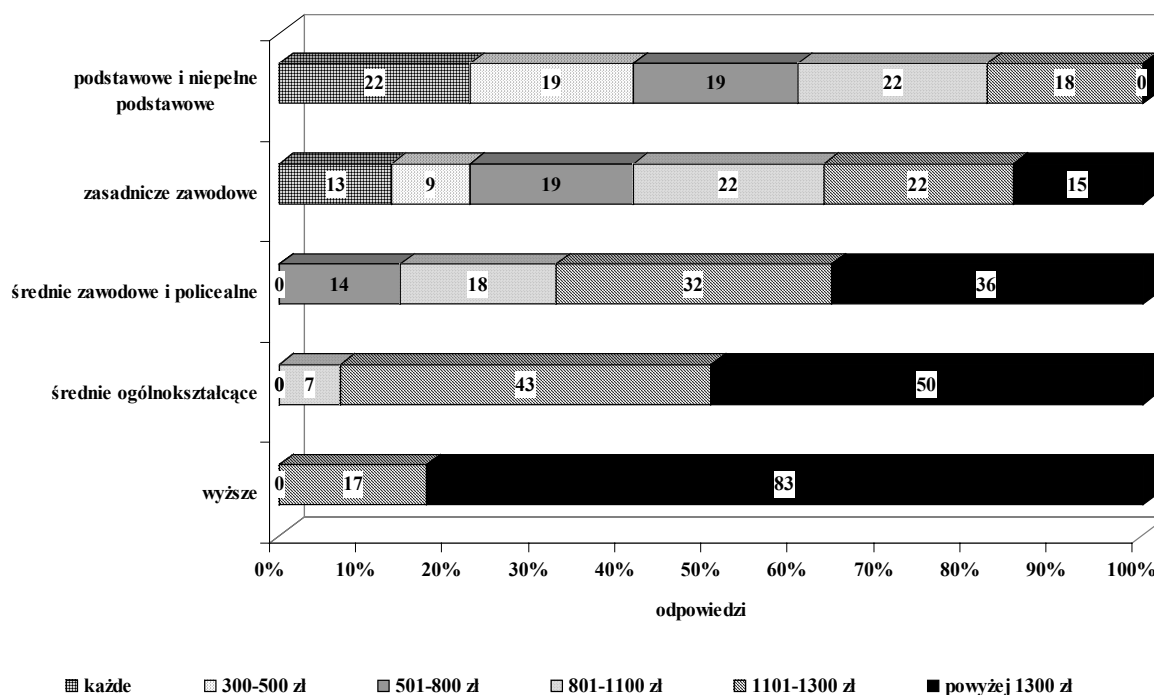
Tylko 12% ankietowanych było skłonnych podjąć pracę za każde wynagrodzenie. Natomiast aż 45% badanych uważało, że nie będzie pracować za kwotę niższą niż 1100 zł. Mimo pełnej świadomości posiadania w większości respondentek, niskiego poziomu wykształcenia i niskich kwalifikacji, stawiały one względem wynagrodzenia wysokie wymagania, które rosły wraz ze wzrostem wykształcenia (rysunek 8).

Rysunek 7. Struktura oczekiwanego wynagrodzenia bezrobotnych kobiet z obszarów wiejskich w woj. warmińsko-mazurskim

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 8. Oczekiwane wynagrodzenie w zależności od wykształcenia bezrobotnych kobiet z obszarów wiejskich w woj. warmińsko-mazurskim

Źródło: opracowanie własne.

Wnioski

Bezrobocie na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego było zjawiskiem szczególnie niekorzystnym, gdyż dotyczyło dużej grupy kobiet, głównie młodych w wieku produkcyjnym (blisko 55% kobiet nie przekroczyło 35 roku życia). Okres pozostania bez pracy był trudnym doświadczeniem życiowym bez względu na wiek badanych jednostek. O sytuacji i szansach bezrobotnych na rynku pracy decydował poziom ich wykształcenia. Był on jednym z czynników określających zdolność osób pozostających bez pracy do skutecznego reagowania na zmieniający się rynek pracy. Biorąc pod uwagę poziom wykształcenia w najtrudniejszej sytuacji znajdowały się kobiety posiadające wykształcenie podstawowe i niepełne podstawowe (30%) i zawodowe (26%).

Na podstawie badań można stwierdzić, że na aktywność kobiet z województwa warmińsko-mazurskiego w poszukiwaniu pracy miały wpływ m.in.: okres pozostawania bez pracy, wykształcenie i wiek ankietowanych. Bezrobotne kobiety najczęściej poszukiwały pracy poprzez Urząd Pracy, wybierały metody najmniej kosztowne, niewymagające większego własnego zaangażowania. Okres pozostawania bez pracy wpływał na aktywność w jej poszukiwaniu, im dłużej osoby były bezrobotne tym mobilność i chęć do pracy słabła.

BIBLIOGRAFIA:

1. Aktywizacja (1998),
2. Kalinowska-Nawrotek, (2004), *Dyskryminacja kobiet na polskim rynku pracy*, wyd. AE Poznań.
3. Sipurzyńska-Rudnicka K., (1999), *Zmiany w kształceniu zawodowym jako czynnik przeciwdziałania bezrobociu wśród absolwentów szkół ponadpodstawowych*, w: *Zadania społeczne*, red. Z. Pisz, wyd. AE Wrocław, s. 67-102.
4. Szczebiot-Knoblach L., (2006), *Bezrobocie kobiet w województwie warmińsko-mazurskim*, w: *Bezrobocie w Polsce – diagnoza sytuacji, pożądane kierunki w ograniczaniu bezrobocia*, red. J. Ostaszewski, wyd. SGH Warszawa, s. 325-330.